

**VERA JOVANOVIĆ. SUDBINA
UMETNINA. ZBIRKE,
SAKUPLJAČI I DARODAVCI U
VOJVODINI.**

**Izd. Spomen-zbirka
Pavla Beljanskog,
Novi Sad, 1987, str. 1-250,
ilustr. Sažeci na
engleskom, francuskom
i ruskom**

Branka Šulc
Muzejski dokumentacioni centar
Zagreb

Povijesno-muzeološka studija Vere Jovanović o »sudbini umjetnina« ne samo da seimografski točno bilježi i prati tok nastanka kolekcioniranja na današnjem tlu Vojvodine već širokom orijentacijom u društvenom, povijesnom, političkom i ekonomskom kontekstu postavlja i analizira mjesto donacija i muzeja danas u društvu.

S obzirom na relativno vrlo malo istraživačkih radova usmjerenih povijesti nastanka muzeja u nas, ali i u svijetu, počev od muzeja iz pramuzeografskih vremena, protomuzeja, ova je studija i značajan znanstveni prilog muzeologiji. Elementarno poznavanje povijesnog toka ideje o prikupljanju kulturnih dobara osnovno je polazište za proučavanje i povijesti »muzejskog fenomena«, koje do sada nije bilo tako intenzivno proučavano kao u drugim znanstvenim disciplinama. Povijest sabiranja, čuvanja i izlaganja predmeta kulturnog značenja – umjetnina, od generalnih muzeoloških koncepcija počev od prethistorije preko antike, srednjega vijeka pa sve do suvremenog razdoblja na današnjem teritoriju Vojvodine okosnica je ove studije i sintetizirana slika razvoja zbirke, donacija i muzeja u Vojvodini.

Višeslojnost značenja termina zbirke i samoga kolekcioniranja kao thesaurus eruditionsa i njegovo bliže određenje u odnosu na teritorij Vojvodine, polazište je u radu autorice na koje se nastavlja minuciozna analiza i faktografija činilaca nastajanja i nestajanja zbirke te prikaz vrsti, koncepcija i specifičnosti zbirke, njihova značenja i uloge u formiranju muzeja u različitim vremenskim razdobljima. Sadržajno knjiga dalje prati razvoj zbirke u Vojvodini od najstarijih vremena do prvih decenija 16. st., od pada Beograda 1521. godine do Beogradskog mira 1739, crkvene, plemićke i građanske zbirke u sklopu Habsburške monarhije od 1739. do 1863. preko

situacije na tom području u vrijeme pada Austro-Ugarske 1867. do 1918. Slijedi opsežno razmatranje kolekcioniranja od stvaranja Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca 1918. do svršetka drugoga svjetskog rata 1945. i kao zasebna cjelina prezentira se sabiranje i darivanje umjetnina u SAP Vojvodini.

Prateći razvoj kolekcioniranja u širokom vremenskom rasponu s paralelnim utvrđivanjem nužnih mjera zaštite kulturnih dobara i u privatnim zbirkama, nabranjem i analizom Zakona o zaštiti pokretnih kulturnih dobara, mjerama sigurnosti od krađa u privatnim crkvenim zbirkama, i muzejima u cijelom sadržajno navedenom razdoblju, autorica ističe da su »kolekcionari nužna spona u društvu između umjetnika i publike, katalizatori i popularizatori umjetnosti, od kojih umnogome zavisi valorizacija, humanizacija umetničkih dela i obrazovanje naroda«.

Privatne zbirke, bilo da su one građanske, crkvene, plemićke, zadužbine ili legati, zavisno od razdoblja u kojem se formiraju, oduvijek su bile velik potencijal za muzejske fondove i oduvijek su dijelile sudbinu naroda u kojem su nastale i u kojem su čuvane.

Utvrdjujući genezu i prateći kolekcioniranje kroza stoljeća nameće se zaključak da je ono zatvoreni krug, da zadaci ostaju gotovo nepromijenjeni i da se samo akteri mijenjaju, a zbirke kulturnih dobara uvijek u osnovi imaju cilj stvaranja i uvećavanja javnih zbirki.

Kompariranjem razvoja muzeja u evropskim zemljama s onima u Vojvodini dolazi se do značajnih rezultata o zapravo istovjetnim razmišljanjima kulturnih poslenika Vojvodine, osobito u razdoblju prve polovice 19. st., kada se i u našim prostorima intenzivno radi na široj popularizaciji kulture i umjetnosti, intenzivnije brine o postojećim zbirkama i njihovoj zaštiti. U razdoblju između dvaju ratova više se napuštaju umjetnine Vojvodine nego kolekcioniraju ali u razdoblju nakon drugoga svjetskog rata probuđena je svijest o nužnosti hitnog donošenja zakonskih propisa o popisivanju, sabiranju i sprečavanju daljeg odnošenja relevantnih kulturnih dobara, obnavljanja tradicionalnog oblika zadužbinstva uz nove oblike pomoći kulturnim nastojanjima putem donacija, legata i dr.

U Vojvodini je do 1985. godine ubilježeno oko 40 legata likovnih zbirki, ne računajući one muzeje kojima su likovni umjetnici, kolekcionari i drugi građani poklanjali svoje radove ili i kolekcije, što danas tvori najveći dio muzejskih i galerijskih fondova Vojvodine.

Značajan datum u suvremenoj povijesti muzeja je 1957. godina kada je potpisan Ugovor o poklonu

između kolekcionara Pavla Beljanskog i predstavnika AP Vojvodine o predaji umjetničke zbirke i obavezama koje tom prilikom preuzima AP Vojvodina. Prvi put je u svojoj historiji za jednu umjetničku zbirku po želji darodavca u Vojvodini namjenski sazidana i posebna zgrada za Spomen-zbirku Pavla Beljanskog u Novom Sadu, što je imalo velikog odjeka u jugoslavenskoj kulturnoj javnosti. Bio je to poticajni moment za pojavu niza legata u svim krajevima Jugoslavije.

Kao dalekosežnije rješenje za racionalnije i trajnije smještanje, čuvanje, znanstvenu obradu, izlaganje i publiciranje umjetnina predlaže se gradnja jedinstvenog muzeja legata kao i nužna izrada odgovarajućeg zakona o legatima, koji bi imao težište na reguliranju odnosa, prava i dužnosti legatora, daroprimca i društvene zajednice. Bez razrješenja i situiranja toga trojstva ne mogu se očekivati pozitivni rezultati ni s jedne strane.

Brojni pojedinačni primjeri nastanka, razvoja pa i otuđenja privatnih zbirki u Vojvodini, proučeni poticaji koji su rezultirali stvaranjem kolekcija različitih profila, dubina istraživanja kojom autorica konstituira i vlastito mišljenje o nastanku zbirki temelje se na uvjerenju da kulturna baština u našoj opstojnosti ima nerazorivo, premda promjenljivo značenje, da je istinsko kolekcioniranje s estetskim osjećajem svjestan oblik kreativnosti, da arhetipski oblik muzeja-tezaurusa i danas označava svoju osnovnu semiotiku riznice dragocjenosti.

Upućujući se strpljivim traganjem po opsežnoj građi s motom da je svako djelo trag, svaki zapis i popis umjetnina polazište, svaki muzej ili galerija riznica podataka za istraživanje prakorijena sabi-

ranja, autorica briljantno vodi čitaoca u zanimljivo prezentiranu povijest kolekcioniranja, čuvanja i zaštite kulturnih dobara identificirajući pri tomu i probleme suvremene muzejske prakse, predlažući brojna provediva rješenja za poboljšanje današnjeg ipak kaotičnog stanja u području relacije donacija, legat, zadužbinstvo – muzej i društvo.

Ukratko: u području povijesti muzeja u Vojvodini, povijesti kolekcioniranja, ima toliko mnoštvo dokumenata koji, kad se skupe i obrade u tako preglednom i sintetičkom obliku, moraju djelovati već sami po sebi, svojom vlastitom snagom kao argument, da su muzejske zbirke u nas nastajale u komparaciji s evropskim poznatim zbirkama pod okolnostima simultane isprepletenosti brojnih utjecaja i intelektualnih koncepcija. U tim i takvim okvirima i same kulturno-historijske problematike Vera Jovanović je obradila čitave snopove do sada otvorenih pitanja povijesti zbirki i muzeja, sistematizirala i same pojmove riječi zadužbinstvo, legat, donacija, muzej, zaštita, utemeljila čvrsto polazište za svako dalje istraživanje toga širokog segmenta muzeologije.

Knjiga koja je inače kao šira varijanta doktorska dizertacija obranjena na Filozofskom fakultetu Univerze »Edvard Kardelj« u Ljubljani, smjer muzeologija, trebala bi biti priručnik u svakoj muzejskoj biblioteci, jer se bez nje danas ne može zamisliti iole ozbiljnija studija o razvoju muzeja u nas. Vrhunski opremljena kolor i crno-bijelim fotografijama, suvremenog dizajna, značajan je domet u izdavaštvu jugoslavenskih muzeja i galerija. ■

Primljeno: 30. 9. 1988.

**ŽELIMIR ŠKOBERNE, RAJKA
MAKJANIĆ, REMZA KOŠČEVIĆ.
DRENJE. REZULTATI
ISTRAŽIVANJA 1980–1985.
Sv. 1, v. 1, pp. 1–104, ilustr., T.
1–30. Publikacije Muzeja u
Brdovcu. Izd.: Narodno
sveučilište Zaprešić, Muzej u
Brdovcu, 1987. god.
Urednik: Želimir Škoberne**

Branka Šulc
Muzejski dokumentacioni centar
Zagreb

U z istoimenu izložbu kojom Muzej u Brdovcu u toku 1987. godine prezentira sintezu dosadašnjih arheoloških istraživanja na antičkim lokalitetima današnje općine Zaprešić, napose rimskodobnoga ladanjskog objekta u selu Drenje, tiskan je i reprezentativan katalog, monografija, koji tu izložbu u mnogočemu dopunjava. Valjda prvi put u našoj arheološkoj praksi brdovečki Muzej počinje praksu paralelnog istraživanja i publiciranja istraživanja, pa makar to bila tek započeta sistematska rekognosciranja i iskopavanja. Prezentiranjem putem izložbe najširoj javnosti dosegnutih rezultata ispunjava optimalno svoju funkciju muzeja. Katalog